

ДО КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

София, 14 юни 2022 г.

СТАНОВИЩЕ

На Българския хелзински комитет по конституционно дело № 8/2022 г.

Настоящото конституционно дело е образувано по искане на главния прокурор на Република България за установяване противоконституционност на разпоредбите на чл. 329, ал. 1 и чл. 329, ал. 2 от Наказателния кодекс (НК). Тези разпоредби гласят:

Чл. 329. (1) Пълнолетно работоспособно лице, което продължително време не се занимава с общественополезен труд, като получава нетрудови доходи по непозволен или неморален начин, се наказва с лишаване от свобода до две години или с пробация.

(2) Който системно се занимава с просия, се наказва с пробация за срок до две години.

В искането на главния прокурор се твърди, че те противоречат на чл. 48, ал. 1 и на чл. 4, ал. 1 от Конституцията на Република България. Чл. 48, ал. 1 от Конституцията гласи: „Гражданите имат право на труд. Държавата се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право.“ Чл. 4, ал. 1 от Конституцията гласи: „Република България е правова държава. Тя се управлява според Конституцията и законите на страната.“

Според главния прокурор разпоредбата на чл. 329, ал. 1 възприема труда като „задължение и единствен източник на доходи“, което е функция на

тоталитарната държава. Поради това той противоречи на чл. 48, ал. 1 от Конституцията, който прогласява труда като право, но не и като задължение. Главният прокурор обосновава противоречие с чл. 4, ал. 1 от Конституцията на оспорваните разпоредби с противоречието между двете норми и техните твърде общи и неясни формулировки, както и с конфликта, в който те се намират с принципа на материалната справедливост, единият от двата основни принципа на правовата държава. Той сочи противоречива съдебна практика при тълкуването на понятието „неморален начин“ за получаване на нетрудови доходи и съществени различия в правоприлагането.

С настоящото становище ние подкрепяме искането на главния прокурор за обявяване противоконституционността на оспорените разпоредби, но на частично различни основания. Разпоредбата на чл. 329, ал. 1 от НК е приета в условията на тоталитарния комунистически режим и цели да насърчи заниманието с „общественополезен труд“, както и да ограничи получаването на „нетрудови доходи“ чрез криминализиране на някои от начините, по които това става. По-специално разпоредбата е насочена срещу получаването на доходи по „непозволен“ (неясно как различен от „противозаконен“) и по „неморален“ начин. Тези термини, както и терминът „общественополезен труд“, бяха неясни още към момента на приемането на разпоредбата. Днес те са още по-неясни предвид променената обществено-политическа ситуация, разнообразието на източниците на доход на българските граждани, както и на моралните ценности и норми, които различните социални групи споделят. Това, което е „общественополезен труд“ и „морално“ за една група хора, не е такова за друга. Такъв е случаят не само с проституцията, към която тази разпоредба се предполага да е насочена, но и към други дейности (например проповядването на определена религия срещу заплащане или „развалянето на магии“ като източник на доход). Нито една норма на българското право не определя кой труд е „общественополезен“. Така тези, които могат да станат потенциален обект на наказателно преследване по чл. 329, ал. 1, не са в състояние да съобразят поведението си с изискването на закона.

Чл. 329, ал. 1 предвижда възможност за лишаване от свобода до две години, тоест, ограничаване на правото на лична свобода и сигурност. Според чл. 5, ал. 3 от Конституцията и чл. 5, т.1а от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) то може да бъде ограничено по силата на постановена от компетентен съд присъда, но това следва във всички случаи да става „законосъобразно“. Принципът на законност в контекста на лишаването от свобода включва в себе си изискването за правна сигурност и за защита от произвол¹. Изискването за правна сигурност предполага предпоставките и условията за лишаване от свобода да бъдат ясно дефинирани в националното право и да бъдат предвидими в своето прилагане, така че засегнатото лице да бъде в състояние да съобрази своето поведение с изискванията на закона². С изискването за правна сигурност е тясно свързано изискването за защита от произвол, доколкото неясната правна норма представлява широко поле за недобросъвестност в правоприлагането.

Разпоредбата на чл. 329, ал. 1 не отговаря на тези изисквания. Доказателство за това е не само неясната от пръв поглед формулировка, но и противоречивата съдебна практика, към която искането на главния прокурор отправя. Поради това тя противоречи на чл. 4, ал. 1 от Конституцията.

Пресилено би било обаче да се твърди, че чл. 329, ал. 1 от НК нарушава чл. 48, ал. 1 от Конституцията. В този пункт аргументацията в искането е неясна и неубедителна. В искането се твърди, че чл. 329, ал. 1 възприема труда като „задължение и единствен източник на доходи“. Този прочит не съответства на текста на разпоредбата на НК. Тя не съдържа подобно изискване, доколкото не забранява нетрудовите източници на доход, които не са „непозволен“ или „неморални“. В този смисъл чл. 329, ал. 1 не превръща „общественополезния труд“ от право в задължение. Той криминализира неполагането му само доколкото е съчетано с получаване на „нетрудови доходи по непозволен или неморален начин“. Но нищо в тази разпоредба не препятства например възможността на едно лице да живее от доходи, получени по „позволен“ и

¹ ECtHR, *Simons v. Belgium*, No. 71407/10, Decision of 28 August 2012, § 32.

² ECtHR, *Khlaifia and Others v. Italy*, No. 16483/12, Grand Chamber judgment of 15 December 2016, § 92.

„морален“ начин без да полага какъвто и да било труд, като например дивиденди или наеми.

Разпоредбата на чл. 329, ал. 2 от НК, за разлика от тази на ал. 1, не съдържа неясноти. В този смисъл за нея е трудно да се аргументира противоречие с чл. 4, ал. 1 от Конституцията. В този случай противоречието е по-скоро с чл. 32, ал. 1 от Конституцията (право на неприкосновеност на личния живот), както и с относимите разпоредби на международното право, които защитават правото на личен живот. С чл. 329, ал. 2 от НК се криминализира просията когато тя е „системна“. Тази разпоредба се прилага за всякакви случаи на просия, без оглед на личното положение на просещото лице. По делото *Лакатуи срещу Швейцария* от 2021 г. Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) прие, че криминализирането на просията по принцип попада в обхвата на чл. 8 от ЕКПЧ. То е ограничение на това право и като такова трябва да бъде законосъобразно, да преследва една или няколко от легитимните цели по чл. 8 и да бъде необходимо в едно демократично общество. По това дело става дума за налагане от швейцарските власти на наказателна глоба от 500 швейцарски франка на лице, което се занимава с просия на публично място, след като е изпаднало в невъзможност да се препитава по какъвто и да е друг начин. Тъй като жалбоподателката не е могла да плати глобата, тя е трябвало да бъде задържана за четири дни като алтернатива. Според ЕСПЧ „общата забрана на определено поведение, като това в настоящия случай, е радикална мярка, която изисква солидно оправдание и особено сериозен контрол от страна на съдилищата, които са упълномощени да претеглят съответните интереси“³. В настоящия случай обаче общата разпоредба препятства балансирането на каквито и да било интереси и криминализира просията по бланкетен начин. Съдът също така приема, че наложеното наказание е несъразмерно тежко. Поради това той единодушно установява нарушение на чл. 8 от ЕКПЧ.

По подобен начин, разпоредбата на чл. 329, ал. 2 от НК е твърде обща и допуска наказване по бланкетен начин на лице, което се занимава системно с

³ CEDH, *Lăcătuș c. Suisse*, no. 14065/15, Arrêt du 19 janvier 2021, § 101.

просия. Тя, както и в случая по делото *Лакатуш*, не дава никаква възможност за балансиране на засегнатите интереси и права, включително за преценка на личното положение на просещото лице, причините, които са го тласнали към просия, мястото и обстоятелствата на извършване на инкриминираното деяние. Предвиденото наказание е тежко – до две години пробация. Поради това чл. 329, ал. 2 от НК противоречи на чл. 32, ал. 1 от Конституцията.

Красимир Кънев
Председател на БХК